

ABAY'IN ÖLÜMLE İMTİHANI

Yazar

Fatih Sultan YILMAZ

© Copyright 2024

Bu kitabın, basım, yayın ve satış hakları Akademisyen Kitabevi AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kağıt ve/veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Tablo, şekil ve grafikler izin alınmadan, ticari amaçlı kullanılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

ISBN 978-625-399-570-6
Sayfa ve Kapak Tasarımı Akademisyen Dizgi Ünitesi

Kitap Adı Abay'ın Ölümle İmtihanı
Yayıncı Sertifika No 47518

Yazar Fatih Sultan YILMAZ
ORCID iD: 0000-0002-9703-6653
Baskı ve Cilt Vadi Matbaacılık

Yayın Koordinatörü Yasin DİLMEN
Bisac Code POE000000

DOI 10.37609/akya.2985

Kütüphane Kimlik Kartı
Yılmaz, Fatih Sultan.

Abay'ın Ölümle İmtihanı / Fatih Sultan Yılmaz.
Ankara : Akademisyen Yayınevi Kitabevi, 2024.

235 s. : resim, şekil, tablo. ; 135x210 mm.

Kaynakça ve Ekler var.

ISBN 978-625-399-570-6

1. Edebiyat.

GENEL DAĞITIM

Akademisyen Kitabevi AŞ

Halk Sokak 5 / A

Yenişehir / Ankara

Tel: 0312 431 16 33

siparis@akademisyen.com

www.akademisyen.com

*Beni henüz küçük yaşlarda Türk Dünyası ile tanıştıran ve
yazarlık yolunda büyük bir arzuyla destekleyen rahmetli
hocam Doç. Dr. Batır Norbayev'in*

Aziz hatırasına...

Batır Norbayev - Fatih Sultan Yılmaz
Mayıs 2016

ÖNSÖZ

Ölüm bütün diri varlıklar için ortak bir mutlak sondur. Ancak tabiattaki hiçbir canlı türü insan gibi yaşamsal faaliyetleri devam ederken zihninin bir köşesinde bu nihai akıbetin hakikatini taşımak zorunda değildir. Bu nedenle, ölüm kavramı tarih boyunca onu maddi ve manevi dünyasının merkezine oturtmuş insan için en önemli problemlerin başında gelir. Öyle ki, asırlardır sayısızca düşünür, din âlimi ve araştırmacı türün bu temel probleminin üzerinde durmuştur. Antik çağlarda Platon ve Sokrates'in felsefe sistemi içinde ele aldığı ölüm ve ruhla ilintili münakaşalar, zamanla bu konu üzerine eğilen birçok farklı anlayıştan nice akıl insanın da katkılarıyla günümüze kadar ulaşmıştır. Ancak insanın yaratılışından beri ölüme dair geliştirdiği sorgulayıcı tavır hiçbir zaman gücünü kaybetmemiştir. Aksine, insan duygu ve düşüncesinin bir ürünü olan sanat yoluyla kendine yeni yaşam alanları kurmuş ve genişlemiştir.

İnsanın yaşamının bir yansıması olan sanat, aynı zamanda dünyada tabu halinde görülen ve endişe duyulanların da sergilenebildiği bir sahadır. Bu nedenle, tarih boyunca ölümlerle yüzleşmeye çekinen insan romanlar, öyküler, şiirler, şarkılar vasıtasıyla onunla hesaplaşmış, kendi kaygılarıyla baş etmenin yollarını öğrenmiştir. Özellikle temeli kurguya dayanan edebiyat bu noktada büyük önem arz etmiştir. Hatta ölüm düşüncesinden korkan, kaygılanan yazarlar yapıtlarında kurgu yoluyla ölümü tattıklarını tahayyül ederek ölüm korkularını dizginlemeyi öğrenmişlerdir. Daha nice adı bilinen/bilinmeyen şair ve yazar

ölmeden önce geriye ölümle ilgili düşüncelerini yansıtan yapıtlar bırakmıştır. 19. yüzyılda Kazak topraklarında yaşamış büyük âlim, düşünür, şair ve eğitimci Abay Kunanbayoğlu da bunlardan birisidir. Hayata gözlerini Rus işgalinin gölgesinde açan şairin, 59 yıllık ömrüne birçok yakınının ölümü sığmıştır. Henüz gençlik dönemlerinde babasını kaybeden şair, ilerleyen yıllarda da kardeşi Osman, oğulları Abdirahman, Mağaviya ve yeğeni Akilbay'ı toprağa vermiştir. Şair bu ölümler karşısında duygularını şiirlere nakletmiş, pek çok yas şiiri kaleme almıştır. Bu şiirlerin sayısı tespit edebildiğimiz kadarıyla on üçtür.

Bu çalışmanın ana kaynağını da Abay'ın yakınlarının ölümü üzerine yazdığı bu on üç yas şiiri oluşturmaktadır. Şiirler, Abay'ın *Kara Sözler*'i, harici şiir külliyatı, hayatı hakkındaki bilgiler ve temalara ilişkin felsefi kaynaklar kullanılarak ele alınmış, ontolojik çözümleme yöntemine göre incelenmiştir. Şairin şiirlerinin daha önce defaatle Türkiye Türkçesi'ne aktarılmış olması nedeniyle, tekrara düşmemek için şiirler yeniden aktarılmamış, anlamlarına odaklanılmıştır.

Kunanbayoğlu, eğitim hayatına medreselerde, Mollaların yanında skolastik bir eğitim alarak başlamıştır. Bu sürede Doğu'nun bütün klasiklerini okumuştur. Sonrasında Rus dilini öğrenerek Rus klasiklerine ve Rusça'ya çevrilen eserler vasıtasıyla da Batı klasiklerine merak salmıştır. Doğu'da Fuzuli'nin, Firdevsi'nin eserlerini okurken, Rus dilinin etkisiyle Tolstoy, Lermantov, Puşkin, Goethe gibi isimlerin önemli eserlerini de okuma fırsatı bulmuştur. Hatta Antik Yunan klasiklerini incelemiş, Platon ve Aristoteles'i yakından takip etmiştir. Yani Abay, Doğu'nun ve Batı'nın bilgisini, kültürünü tek bir bünyede sindirmesi bakımından yaşadığı coğrafyada da devirde de az bulunur şahsiyetlerden biri olmuştur. Dolayısıyla onun hayat ve ölüm karşısındaki tutumunun irdelenmesi ve bu

yolla ölümü algılayış biçiminin açığa çıkarılması büyük önem arz etmektedir.

Bu amaca istinaden, heyecan ve arzuyla tamamladığım bu çalışmanın fikir öncüsü olan ve danışmanlık eden sayın Prof. Dr. Orhan Söylemez'e teşekkür ederim. Her zaman manevi desteklerini hissettiğim başta kıymetli hocam Prof. Dr. Vüsale Musalı olmak üzere, Doç. Dr. Samet Azap'a, Mehmet Kıldıroğlu'na ve Dr. Öğretim Üyesi Döne Arslan'a teşekkür ederim. Çalışma sürecimde eserlerinden sıklıkla faydalandığım Doç. Dr. Ekrem Ayan ve Zafer Kibar'a ve eğitim hayatım boyunca bütün zorluklara rağmen beni maddi ve manevi her şekilde destekleyen başta amcam Hakan Yılmaz olmak üzere bütün aileme ve dostlarıma teşekkür ederim.

Türklük bilimine sunduğum bu ilk çalışmamı, bana "Ötüken'in şairi" adını takan, geç tanıyıp erken kaybettiğim rahmetli hocam Doç. Dr. Botır Norbayev'e adıyorum.

Fatih Sultan YILMAZ
Ankara, 2024

İÇİNDEKİLER

Giriş	1
--------------------	----------

Bölüm 1

Ölüm Düşüncesine Genel Bir Bakış	5
1.1. İlkel İnsan Gruplarında Ölümün Algılanışı.....	5
1.2. Antik Çağlarda Ölüm (Eski Mısır ve Yunan Medeniyeti)	9
1.2.1. Antik Mısır Uygarlığında “Ölüm”	9
1.2.2. Antik Yunan Uygarlığında Ölüm	12
1.2.3. Antik Yunan Düşünürlerin Ölümüne Bakış Açısı	14
1.3. İslam Düşünürlerinin Gözünden “Ölüm”.....	16
1.4. 19. Yüzyıl ve Öncesinde Ölümü Ele Alan Başlıca Filozoflar (Abay’ın Yaşadığı Dönem ve Öncesi).....	20
1.4.1. Giordano Bruno.....	20
1.4.2. Bertrand Russell	21
1.4.3. Spinoza	21
1.4.4. Nietzsche	22
1.4.5. Kant	22
1.4.6. Hegel	23
1.5. Edebiyat ve Ölüm İlişkisi.....	23
1.5.1. Şiirlerde “Ölüm”	25

1.5.2. Yas Şiirleri.....	29
1.5.2.1. Sagu.....	30
1.5.2.2. Ağıt	31
1.5.2.3. Mersiye	32
1.5.2.4. Sufi Ağıt.....	33

Bölüm 2

Abay'da Ölüm	43
2.1. Hayatı	43
2.2. Türkiye'de Abay Hakkında Yapılan Çalışmalar.....	49
2.3. Abay'ın Yaşamında ve Şiirlerinde Ölümün Yeri	53

Bölüm 3

Abay'ın Yas Şiirlerinin Çözümlemesi	59
3.1. Ontolojik Analiz Yöntemi	59
3.2. Çözümlemeler	63
3.2.1. Osman'a / Оспанға	63
3.2.2. Dünkü Osman / Кешегі Оспан.....	78
3.2.3. Dünkü Osman Ağabeyi / Кешегі Оспан ағасы	95
3.2.4. Abdіrahman'ın Ölümüne / Әбдірахман өліміне	100
3.2.5. Eski Atası Насі İdi / Арғы атасы қажы еді.....	108
3.2.6. Abdіrahman'ın ölümüne (Yirmi Yedi Yaşında) / Жиырма жеті жасында.....	124
3.2.7. Abdіrahman'a / ӘБдірахманға.....	140
3.2.8. Abdіrahman'ın ölümünden sonra kendisine söylediği teselli / Әбдірахман Өлімінен Соң Өзіне Айтқан Жұбатыуы	155

3.2.9. Önceki ölen er Abiş idi / Кешегі өткен ер Әбіш .	164
3.2.10. Abdіrahman öldüğünde / Әбдірахман өлгенде ...	171
3.2.11. Abdіrahman'ın Eşi Mağış'a Abay'ın Söyledігі Tesellisi / Әбдірахманның әйелі мағышқа	179
3.2.12. Abay'ın Abdіrahman'ın Eşi Mağış'a Yazdığı Ağıt / Әбдірахманның Әйелі Мағышқа Абай Шығарып Берген Жоқтау.....	188
3.2.13. Abay'ın yeğeni Akimbay'a ağıtı / Немере інісі өлгенде айтқаны	198
Çıkarım: Abay'ın Ölüm Karşısında Merdane Duruşu	207
Ekler	213
Kaynaklar	215
Yazar Hakkında	223

KAYNAKLAR

- Akar, E. (2007). Bertrand Russell'da Ölüm ve Ölümsüzlük Problemi. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, İzmir.
- Akşit, M. (2018). Fârâbi Düşüncesinde Bir Erdem Olarak Adâlet. *İğdir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. Sayı: 15, s. 23-40.
- Alain. (1985). *Edebiyat Üstüne Söyleşiler*. (Çev. Asım Bezirci). İstanbul: Say Yayınları.
- Altunbaş, S. (2007). Halit Ziya Uşaklıgil'in Romanlarında Kadın ve Kadın Eğitimi, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Ana Bilim Dalı, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Programı, İzmir.
- Artun, E. (2004). *Türk Halk Edebiyatına Giriş*. İstanbul: Karahan Kitabevi.
- Aşa, E. (1997). İbrahim Abay Kunanbayoğlu'nun Edebî Çehresi. *İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 1, 47-60.
- Avezov, M. (1985). Abay (İbrahim) Kunanbayulı (1845-1904), Monografiya, Jiyırma Tomdık Şıgarmalar Jıynagı, 20.Cilt, Almatı: Jazuvşı Yayınları.
- Avezov, M. (1997). *Abay Yolu I*. (Akt. Zeyneş İsmail ve Ahmet Güngör). Ankara: Bilig Yayınları.
- Avezov, M. (1997). *Abay Yolu II*. (Akt. Zeyneş İsmail ve Ahmet Güngör). Ankara: Bilig Yayınları.
- Ayan, E. (2015). *Modern Kazak Aydınlanmasının Öncüsü Ibray Altın Sarın*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Ayan, E. (2017). *Bir Devrin Aynası Abay Kunanbayoğlu*. Ankara: Ahmet Yesevi Üniversitesi Yayınları.
- Azap, S. (2013). Kurtlar ve Mankurtlar. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, Sayı: 2/1, 279-287.
- Bachelard, G. (2017). *Mekânın Poetikası*. (Çev. Alp Tümertekin). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Balı, M. (1997). *Ağullar*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Başgöz, İ. (2008). *Türkü*. İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Baştu, G., Özlü-Kızıl T., Alıcı, Y.H. vd. (2016). Türk Edebiyatında Yas Teması Örnekleri. *Ankara Sağlık Hizmetleri Dergisi*, Cilt:1, Sayı:2, s. 39-46.
- Bayram, Y. (2003). Ontolojik Analiz Metodu ve Bir Uygulama. *Yom Sanat*, Sayı: 12, s. 12-15.

- Bazarkulova, A. (2019). Abay Kunanbayoğlu'nun Şairliği. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Adana.
- Berdibayev, R. (1997). *Baykal'dan Balkan'a*. Ankara: Bilig Yayınları.
- Bildik, T. (2013). Ölüm, Kayıp, Yas ve Patolojik Yas. *Ege Tıp Dergisi*, Cilt: 52, Sayı: 4, s. 223-229.
- Bingöl, M. (2020). Hayatın Anlamı Açısından Sokrates'in Ölümü. *İnsan ve Sosyal Bilimler Dergisi* 3, (1), s. 465-473.
- Biray, N. ve İymahanbetova, R. (2020). Ahmet Baytursinuli'nin Yirmi Üç Coqta V1 (Ağıdı). http://turkoloji.cu.edu.tr/pdf/nergis_biray_rayhan_ymahanbetova_ahmet_baytursinuli_agit.pdf 15.04.2021
- Bruno, G. (1997). *Diyaloglar*. (Çev. Sedat Umran). İstanbul: Berfin Yayınları.
- Cunbur, M. (1969). Fuzûlî'nin Adaleti Öven Fikirleri. *Halkevleri Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 5, s. 6-7.
- Çağrıncı, M. (1989). *İslâm Düşüncesinde Ahlâk*. İstanbul: MÜİFV.
- Çağrıncı, M. (1995). Kindî'nin Def'ü'l-Ahzân Adlı Risâlesi Kaynakları ve Tesirleri. İstanbul: MÜİF. *Dergisi*.
- Çelebi, E. ve Saginbaevna, B. Z. (2020). Çarlık Rusya'sı Akademik ve İlmî Kuruluşlarında Avrasya Göçebelerinin Tarihi ve Kültürü'nün Araştırılması Üzerine Tespitler (XVIII-XX. Yüzyılın Başları). *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, Cilt:7, Sayı:1, s. 183-206.
- Çıvgın, A. G. (2018). Platon'un Adalet ve Filozof Kral Anlayışı. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, Cilt:7, Sayı: 1, 212-229.
- Çiftçi, M. K. (2010). Eski Mısır Dininde Tanrı ve Öte Dünya İnancı. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Konya.
- Çilingir, L. (2015). Kant'ta Ahlak ve Din. *Felsefe Dünyası Dergisi*, Sayı: 62, s. 54-84.
- Daver, B. (1991). Savaş ve Barış Üzerine. *Atatürk Yolu Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 10, s. 181-186.
- Değirmençay, V. (2020). Dîvân-I Kebîr'de Söz ve Sözü'nün Önemi. *Doğu Esintileri*, Sayı: 13, s. 69-116.
- Demirtaş, Ş. (2019). Plotinus'ta Ruh ve Ölümsüzlük Düşüncesi. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Ankara.
- Duman, M. (2012). Türk Atasözlerinde Ölüm. *Prof. Dr. Fikret Türkmen Armağanı*. (Ed. Alimcan İnyet-Zeki Kaymaz). İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi, s. 97-108.
- Durak, M. (2007). *Şiir Dilinin Ardında Şiir Cini*. İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları.
- Elmas, N. (2017). *Kadın ve Aile Hayatı*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Engin, A. O. (2005). Bilginin İnsan Hayatındaki Yeri. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 11, s. 428-453.
- Engin, A. O. vd. (2008). Davranışlarımızın Genetik ve Çevresel Boyutları. *Kafkas Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*, Cilt:1, Sayı: 2, s. 37-56.

- Ercan, C. A. (2019). Johann Wolfgang Von Goethe'nin "Iphigenie Tauris'de" Adlı Tragedyasının Çözümlemesi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 23, Sayı: 4, 1481-1494.
- Ergin, M. (2015). *Orhun Abideleri*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Er-Râzî, E. (2004). *Et-Tıbbu'r- Rûhânî*. (Çev. Hüseyin Karaman), İstanbul: İz Yayınları.
- Er-Râzî, E. (2005). *Kitâbu's-Sireti'l-Felsefiyye (Filozofça Yaşama, İslâm Filozoflarından Felsefe Metinleri içinde)*. (Çev. Mahmut Kaya). İstanbul: Klasik Yayınları.
- Esdevlet, U. (2014). *Şiirler*. (Çev. Malik Otarbayev). Ankara: Bengü Yayınları.
- Esim, G. (2016). *Hâkim Abay*. (Çev. Bayram Sürekli ve Gülkhanis Aristanova). Konya: Çizgi Kitabevi.
- Fârâbî. (1990). *El-Medînetü'l-Fâzıla*. (Çev. Nafiz Danışman). İstanbul: MEB Yayınları.
- Fârâbî. (1999). *Mutluluğun Kazanılması (Tahsilu's-Sa'adâ)*. (Çev. Ahmet Arslan). Ankara: Vadi Yayınları.
- Fârâbî. (2018). *El-Medînetü'l-Fâzıla*. (Çev. Yaşar Aydınli). İstanbul: Litera Yayıncılık.
- Fârâbî. (2019). *Kitâbü'l-Mille: Din Üzerine*. (Çev. Yaşar Aydınli). İstanbul: Litera Yayıncılık.
- Freud, S. (1998). *Psikanaliz Üzerine*. (Çev. Kâmuran Şipal). İstanbul: Cem Psikoloji.
- Freud, S. (2015). *Totem ve Tabu*. (Çev. Akın Kanat). İzmir: Atlantik Yayınevi.
- Freud, S. (2019). *Savaş ve Ölüm Üzerine*. (Çev. Elif Yıldırım). İstanbul: Oda Yayınları.
- Fromm, E. (1996). *Sağlıklı Toplum*. (Çev. Yurdanur Salman ve Zeynep Tanrısever). İstanbul: Payel Yayınevi.
- Fromm, E. (2004). *Sevme Sanatı*. (Çev. Işıtan Gündüz). İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Gasset, J. O. Y. (2012). *Sanatın İnsansızlaştırılması ve Roman Üstüne Düşünceler*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Gazzâlî. (2008). *Kitabu Zikri'l-Mevt ve ma Ba'dehu*. (Çev. Hüseyin Okur). İstanbul: Semerkand.
- Gazzâlî. *Kıyamet ve Âhiret*. (Çev. Ömer Beğ). İstanbul: Hakikat Yayınları.
- Geçtan, E. (2020). *Psikanaliz ve Sonrası*. (Haz. Müge Gürsoy Sökmen). İstanbul: Metis Yayınları.
- Girard, R. (2013). *Romantik Yalan ve Romansal Hakikat*. (Çev. Arzu Etensel İldem). İstanbul: Metis Yayınları.
- Goleman, D. (1996). *Duygusal Zekâ Neden IQ'dan Daha Önemlidir?*. (Çev. Yüksel, S. B.). İstanbul: Varlık Yayınları.
- Görkem, İ. (2001). *Türk Edebiyatında Ağular*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Gruen, A. (2003). *Normallığın Deliliği*. (Çev. İlknur İgan). İstanbul: Çitlembek Yayınları.
- Gülensoy, T. (2021). *Köken Bilgisi Sözlüğü*, İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınevi.

- Gülten, D. Ç., Ergin, H. ve Avcı R. (2009). Bilgiyi İşleme Kuramı ve Anlamlandırmanın Matematik Öğretim Üzerindeki Etkisi. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 12, s. 1-10.
- Gümüüşoğlu, H. (2017). İmam Mâtürîdî'nin Âyetler Temelinde Kader ve Kaza Meselesini İzahı. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 10, Sayı: 48, s. 728-739.
- Hançerliođlu, O. (2002). *Düşünce Tarihi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Hâşim, A. (1973). *Şiirler*. (Haz. Kenan Akyüz). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Hegel. (1977). *Phenomenology of Spirit*. (Çev. A. V. Miller). New York: Oxford University Press.
- Hegel. (2011). *Tinin Görüngübilimi*. (Çev. A. Yardımlı). İstanbul: İdea Yayınevi.
- Heimsoeth, H. (1986). *Immanuel Kant'ın Felsefesi, Kant'ı Anlamak İçin Anahatar Kitap*. (Çev. Takiyettin Mengüşoğlu). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- İbn Miskeveyh. (2011). Risâletü Fi'l-Havfi Mine'l-Mevti Ve Hakikatihî Ve Halî'n-Nefsi Ba'dehü (Ölüm Korkusu, Mahiyeti ve Nefsin Ölümünden Sonraki Durumu). (*AÜİF Dergisi* içinde). (Çev. İbrahim Aslan). Cilt: 2, Sayı: 52.
- İmamoğlu, A. (2010). Bazı Psikanalistlere Göre Rüyanın İnsan Hayatındaki Rolü. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 22, s. 21-47.
- İsen, M. (1993). *Acıyı Bal Eylemek, Türk Edebiyatında Mersiye*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- İsmail, Z. ve Çınar, Ali Abbas (1995). *Abay*. Ankara: Türksoy Yayınları.
- John Hick (1990). Değişen Ölüm Sosyolojisi. (Çev. Turan Koç). *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S:7, 235-249.
- Kant, I. (1929). *Immanuel Kant's Critique of Pure Reason*. (Çev. Norman Kemp Smith). Edinburgh: Macmillan and Co. Limited.
- Kaplan, M. (1992). *Şiir Tahlilleri II*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kaplan, M. (2016). *Kültür ve Dil*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Karakuş, G., Öztürk, Z. ve Tamam, L. (2012). Ölüm ve Ölüm Kaygısı. *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi*, Cilt: 21, Sayı: 1, s. 42-79.
- Kaya, M. (2013). Platon'un Ruh Kavramı. *Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 15, Sayı:1, s. 171-182.
- Kemal, Y. (1993). *Ağıtlar*. İstanbul: Toros Yayınları.
- Kılıç, Y. ve Eser, E. (2017). Eskiçađ Toplularının Mitojisinde Ölümsüzlük Arayışı (Ölümsüzlük Sembolü Olarak Bazı Bitki, Su ve Hayvanlar). *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 13, s. 122-156.
- Kısakürek, N. F. (2008). "Poetika", *Çile*. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.
- Kızıl, A. (2017). Antik Dönem Yunan Dünyası'nda Ölüm Kavramı ve Bununla İlgili Bazı Betimler. *Uluslararası Amisos Dergisi*, Cilt:2, Sayı:3, s. 32-65.
- Kierkegaard, S. (2004). *Kayı Kavramı*. (Çev. Türker Armaner). İstanbul: Kültür Yayınları.
- Kindî (1998). Risâle fi'l-Hile li Def'i'l-Ahzân. (*Üzüntüden Kurtulma Yolları* içinde). (Ed. ve Çev. Mustafa Çağrıncı). İstanbul: MÜİFV.

- Kindi. (2015). *Felsefi Risâleler*. (Çev. Mahmut Kaya). İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı.
- Korkmaz, Z. (2003). *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Köktürk, M. (2018). *Zaman Üzerine Felsefi Soruşturma*. Ankara: Ötügen Neşriyat.
- Köprülü, M. F. (1986). *Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Ötügen Neşriyat.
- Köprülü, M. F. (1989). *Edebiyat Araştırmaları 1*. İstanbul: Ötügen Neşriyat.
- Kunanbayoğlu, A. (2014). *Nasihatler*. (Akt. Zafer Kibar). Ankara: Uluslararası Türk Kültür Teşkilatı.
- Kunanbayoğlu, A. (2014). *Şiirler*. (Akt. Zafer Kibar). Ankara: Uluslararası Türk Kültür Teşkilatı.
- Kuzu, F. (2009). René Girard'ın "Üçgen Arzu Modeli" Perspektifinde Fuzûlî'nin "Leylâ vü Mecnûn" Adlı Eserinin İncelenmesi. *Bahkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 22, s. 260-267.
- Levinas, E. (2006). *Ölüm ve Zaman*. (Çev: Nami Başer). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Levinas, E. (2020). *Ölüm ve Zaman*. (Çev. Nami Başer), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Look, B. (2001). Becoming Who One Is İn Spinoza And Nietzsche. *The Jerusalem Philosophical Quaterly*, sayı: 50, s. 327-338.
- May, R. (2013). *Yaratma Cesareti*. (Çev: Alper Oysal). İstanbul: Metis Yayınları.
- Mevlânâ (1990). *Mesnevi*. (Çev. Veled İzbudak). İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Mevlânâ (1992). *Divân-ı Kebîr*. (Haz. Abdülkadir Gölpınarlı). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Mevlânâ (2015). *Mesnevi*. (Çev. Veled Çelebi). İstanbul: Doğan Kitap.
- Mevlânâ (2018). *Fihî Mâfih*. (Çev. Ahmet Avni Konuk). İstanbul: İz Yayıncılık.
- Miller, T. (2010). *Annelik Duygusu: Mitler ve Deneyimler*. (Çev. Gül Tunçer). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Nietzsche, F. W. (2005). *Gezgin ve Gölgesi*. (Çev. Mustafa Tüzel). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Nietzsche, F. W. (201). *Böyle Söyledi Zerdüşt*. (Çev. Mustafa Tüzel). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Nietzsche, F. W. (2017). *Putların Alacakaranlığı*. (Çev. Mustafa Tüzel). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Okumuş, E. (2006). Gösterişçi Dindarlık. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 2, s. 18-35.
- Onay, A. T. (1996). *Türk Halk Şiirlerinin Şekil ve Nev 'i*. (Haz. Cemal Kurnaz). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Ortaylı, İ. (2020). *Bir Ömür Nasıl Yaşanır?*. (Haz. Yenal Bilgici). İstanbul: Kronik Kitap.
- Öner, M. (1996). Abay Kunanbayulı ve Tabiat Şiirlerinden Seçmeler. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, TDK Yayınları, Sayı: 1, s. 91-106.

- Özcan, K. (2006). Anadolu'da Selçuklu Dönemi Yerleşme Tipolojileri - Pazar Ya Da Panayır Yerleşmeleri. *Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 1, s. 205-224.
- Özdemir, A. (1996). Kazak Edebi Dilinin Kurucusu Kazakların Klasik Şairi Abay (İbrahim) Kunanbayulı (1845-1904). *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 5, s. 193-196.
- Pattabanoğlu, Z. F. (2015). Seneca'da Felsefe ve Ölüm. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 2, s. 137-158.
- Redhouse, S. J. W. (1890). *Lexicon. 2. Edition*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Schopenhauer, A. (2005). *Okumak Yazmak ve Yaşamak Üzerine*. (Çev. Ahmet Aydoğan). İstanbul: Şûle Yayınları.
- Schopenhauer, A. (2009). *Yaşam Bilgeliği Üzerine*. (Çev. Hasan İlhan). İstanbul: Alter Yayınları.
- Schopenhauer, Arthur. (2006). *Yaşam Bilgeliği Üzerine Aforizmalar*. (Çev. Mustafa Tüzel). İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Seyitdanoğlu, M. (2009). Eski Türklerde Devlet Meclisi "Toy" Üzerine Düşünceler. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 28, Sayı: 45, 1-12.
- Söylemez, O. (2002). Kazakistan-Kültür ve Medeniyet. *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 25. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s. 125-127.
- Sözen, K. (2006). Mevlânâ'nın *Dîvân-ı Kebîr* Adlı Eserinde Ölüm Fenomeni. *SDÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 16, s. 69-76.
- Spinoza, B. (2011). *Ethica*. (Çev. Çiğdem Dürüşken). İstanbul: Kabalıcı Yayınları.
- Şener, Mustafa Talip ve Kara, Ç. (2014). Adli Nitelikli Ölümün Belirlenmesi ve İzlenecek Yol. *Genel Tıp Dergisi*, Sayı: 24 (Ek 2), s. 58-61.
- Tahirü'l-Mevlevî (1973). *Edebiyat Lügati*. İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Tamir, F. (1993). *Mağcan Cumabayef Ölenderi*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları. Seri: IV, Sayı: A.39.
- Tarhan, N. (2005). *Kadın Psikolojisi*. (Ed. Zahide Ülkü Bakiler). İstanbul: Nesil Matbaacılık.
- Taşdemir, Z. (2020). Abay Kunanbayulı'nın Şiirlerinin Konularına Göre Tasnifi. *Türk Dünyasının Bilgesi Abay Kunanbayoğlu*. Ankara: Bengü Yayınları. s. 615-628.
- Tatçı, M. (2019). *Bursalı Âşık Yunus*. İstanbul: H Yayınları.
- Tokur, B. (2019). Ahlaki Çözülme, İdeal İnsan ve Hayatın Anlamı Bağlamında Atebetü'l-Hakâyık. *Bilimname*, Cilt: 11, Sayı: 4, s. 173-194.
- Tolstoy (2015). *Tanrı Her Şeyi Bilir*. (Çev. Samet Cebeci, Asel Baibolova Mazlum). İstanbul: 3 Adam Yayınları.

- Tolstoy (2019). *Yaşam ve Ölüm Üzerine Düşünceler*. (Çev. Ali Fuad, Siyami Boylu). İstanbul: Çağaloğlu Yayınları.
- Topakkaya, A. (2012). Zaman Kavramı Bağlamında Platon-Aristoteles Karşılaştırması. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 13, s. 219-231.
- Tuna, S. T. (2018). Türklerde Milli Değerlerden Birisi: Ana- Baba Sevgisi. *Uluslararası Folklor Akademi Dergisi*, Sayı: 1, s. 137-148.
- Tunalı, İ. (2011). *Sanat Ontolojisi*. İstanbul: İnkilap Kitapevi Yayınları.
- Volkan, V. D. ve Zıntl, E. (2019). *Kayıptan Sonra Yaşam*. Ankara: Pusula Yayınevi.
- Yakupoğlu, M. (2001). *Varoluş, Ahlak ve Ölüm*. Ankara: Mor Yayınları.
- Yıldızdöken, Ç. (2017). Platon Bağlamında Varlıktan Bilgiye Giden Yol. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 10, Sayı: 50, s. 441-450.
- Yilter, S. (2017). Gılgamış Destanı (Enome Eniş) ve Altay Türklerine Ait “Yaratılış Efsanesi”nde “Tanrı” ve “Yaratılış” Kavramlarının Karşılaştırılması. *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 4, s. 29-40.
- Yumuşak, F. C. (2012). Ahmet Haşim’in Şiir Dünyası ve Şiirinin Kaynakları Üzerine Bazı Notlar. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 23, 109-113.
- Yusuf Has Hacib (1991). *Kutadgu Bilig I Metin*. (Akt. Reşit Rahmeti Arat). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Yusuf Has Hacib (2016). *Kutadgu Bilig*. (Çev. Ayşegül Çokan). İstanbul: İş Bankası Yayınları.